

**Yusif Vəzir Çəmənəminlinin satirik
bədii nəsrində milli məsələ**

Pərvin Hüseynova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Rəyçilər: filol.ü.f.d., dos. A.X. Ramazanova,
filol.ü.f.d., dos. Ş.Ə. Albalıyev

Açar sözlər: felyeton, satira, milli müstəqillik, milli birlik

Ключевые слова: фельетон, сатира, национальная независимость, национальное единство

Key words: satirical articles, satire, national independence, national unity

Məşhur yazıçı, publisist Yusif Vəzir Çəmənəminlinin XX əsrin ilk illərində Azərbaycanın mətbu orqanlarında, xüsusilə də “Səda” qəzetində “Sərsəm” – gizli imzası ilə “Hədərən-pədərən” ümumi başlığı altında silsilə felyetonları dərc olunmuşdur. Həmin satirik xarakterli yazılarda müəllif cəmiyyəti narahat edən bir çox məsələlərə toxunmaqla yanaşı, xalqımızın azad yaşamaq hüququnun olduğunu, ana dilimizin saflığının qorunmasının vacibliyini, millət vəkillərinin xalqın adından çıxış etməli olduqlarını səsləndirmiş, mətbuatda bəzi digər mühüm məsələlər haqqında həyəcan təbili çalmışdır.

Ədibin bu felyetonlarından on yeddisi Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı Şəlalə Hübətli tərəfindən transfoneliterasiya edilərək vahid bir kitab halında çap edilmişdir. Kitabın tərtibçisi bu haqda yazır: “Yazıcının zəngin və səliqəli arxivində saxlanılan materialları araşdırarkən “Sərsəm” imzalı 22 felyetonla tanış oluruq. 1909-1914-cü illərdə “Səda”, “Sədayi-həqq”, “İqbal” qəzetlərində dərc edilən “Hədərən-pədərən” sərlövhəli bu felyetonları Yusif Vəzir özü də toplayaraq bir kitab kimi nəşr etmək arzusunda olmuşdur” (1, 7).

Yusif Vəzir Çəmənəminlinin yüksək sənətkarlıq prinsipləri və ədəbi tapıntıları ilə diqqət çəkən maraqlı felyetonlarından biri 1909-cu ildə “Səda” qəzetinin 23-cü sayında işıq üzü görünən “Şəhərlərin söhbəti” adlı satirasıdır. Yazıcının bu məqaləsində Şuşa, Bakı, Gəncə, Salyan, Tiflis, Quba, Dərbənd, Aşqabad, Məşhədi-müqəddəs kimi şəhərlərin söhbəti verilir. Şəhərlər hərəsi öz dili ilə dərini deyir, real mənzərəsini təsvir edir. Məsələn, Şuşa əmək qabiliyyətli əhalinin, kişilərin qazanc dalınca şəhəri tərk etməsindən, Bakı yerli əhalinin qazanc gətirən işlərdə işləməməsindən, yerli kapitalın xaricə axmasından, Ordubad, Salyan əhalisinin dünyada baş verən proseslərdən bixəbər olmasından, Tiflis müsəlman əhalinin ya şəhəri tərk etməsindən, ya da yerli əhalinin “müsəlman dili”ndən (Azərbaycandan) başqa, digər dillərdə danışmasından, Məşhəd “urusu başlı, üzüqırxıq” adamların sərhəddində olmasından şikayətlənir, Dərbənd yuxulayır, ayılmaq istəsə də, yenə də yuxuya gedir (1, 12-13). Göründüyü kimi, bu məqalədə Y.V.Çəmənəminli Azərbaycan və ona yaxın olan şəhərlərdə Rusiya, digər Avropa ölkələrinin müsəlman əhalinin avamlığından istifadə edərək milli sərvətlərini mənimsəməsini, müsəlman dövlətlərinin Avropa dövlətlərinin əlində oyuncağa çevrilməsini, yerli ziyalı təbəqənin əksər hissəsinin isəcnəbilərin işinə yaramaqdan savayı bir iş tutmamasını satiradan istifadə edərək tənqid atəşinə tutur.

Ədibin eyni ildə həmin mətbu orqanda dərc olunan başqa bir felyetonu da orijinal quruluşu etibarlı ilə diqqəti cəlb edir. “Ayılmışlar” adlı bu felyetonunda qəflətdən oyanan qazı

obrazı yaradılır ki, onun dilindən də aşağıdakı sözləri eşidirik: “Cəmaət! Neçə illərdir ki, xab-qəflətdə qalıb, hər bir millətdən geri qalmışıq. Bilmirəm nə vaxta kibi bu minval ilə ömür sürəcəyik? Bircə qonşularımıza baxın, ibrət edin! ...” (1, 13) Bu cümlələri oxuduqdan Vətəninin, xalqının halına acıyan təəssübkeş ziyalının öz ümmətini vəhdətə və xabi-qəflətdən oyanmağa dəvət etməsi gözümlərimizin önündə canlanır. Lakin daha sonrakı cümlələr obrazın xarakterini açır. Qazı nitqinə davam edərək deyir: “Mən bu gün sizi buraya cəm etmişəm ki, daha yatmaq bəsdir, budur orucluğa üç gün qalıb, siz hələ özünüzmə mərsiyəxan tapmamışsınız... (Camaat mərsiyəxan intixabına məşğul olur)” (1, 13). Bu cümlələrlə müəllif başqa millətlərin ruhanilərinin milli mücadiləyə çağırışlar etdiyi, müstəqillik çabası keçirdiyi bir vaxtda orucluğa üç gün qalmış mərsiyəxanlıq edəcək şəxsin bəlli olmamasının müsəlman qazının qayğılarına səbəb olduğunu göstərməklə oxucuda gülüş doğursa da, bu gülüş göz yaşından ayrı deyil.

Ayılmış mərsiyəxanın dilindən verilən sözlər də dövrün mənzərəsini cızmaqla bərabər, hər işdə olduğu kimi azadlıq hərəkatının da, inqilabi fəaliyyətin də bir əlverişli məqamının olduğunu göstərir. Belə məqamın dəyərləndirilməsinin vacibliyi felyetonda obrazın dili ilə belə təqdim edilir: “Qardaşlar, hər şeyin böylə bir mevsimi var. Məsələn, axır vaxtlar mərsiyəxanlar minbərə çıxan kibi, başlayıb, məşrutədən dəm vururdular. İndi bunların vaxtı keçib: məşrutə də qovun-qarpız kibi sovuşub getdi” (1, 13). Nə qədər gülüş doğursa da, vətəndaşların məşrutəni – konstitusiyalı dövlət quruluşunu qarpızla, qovunla bir tutması, sözsüz ki, acınacaqlı haldır.

Y.V.Çəmənəminlinin “Qafqaz fəthinin əlli illiyi” adlı felyetonu da ictimai əhəmiyyəti ilə fərqlənir. Bu əsər bədii keyfiyyətilə də seçilməkdədir. Müəllif felyetonu belə başlayır: “...Qafqazın əlli ildi fəth olunmağıavqust ayında tamam oldu, amma “Sərsəm” vaxtsiz xoruz kimi hələ indi banlayır” (s. 16).

Əsərdə Şeyx Şamilin rəhbərliyi altında Qafqazı ağuşuna alan müridizim hərəkatı bir azadlıq mücadiləsi olaraq təqdim olunur. Müəllif yazır: “Qafqazın qarlı dağları üstə əlli il bundan qabaq Şeyx Şamil adlı bir qəhrəman vətən və millət yolunda köhnə toplar, qılınclar, hətta daşlar ilə, gözəl müsəlləh rus qoşunlarının hücumunu rədd edib qeyrət, pak, hüquqi və bimənzur qəlb ilə əziz vətənin asudəliyinə çalışırdı... Keçdi əlli il...” (1, 16)

Göründüyü kimi, felyeton satirik gülüşlə başlasa da, məqalənin sonuna yaxın sentimintal ton müəllifin ruhuna hakim olur. İşğal, ona qarşı mübarizə, işğalın nəticələri bir neçə sətirdə verilməklə sanki bir kino lenti kimi oxucunun gözünün qarşısından keçir və düşünməyə vadar edir.

1909-cu ildə “Səda” qəzetinin 31-ci nömrəsində işıq üzü görən “Zoğal dəyənəyi” əsərində kiçik bir məişət süjeti verilir. Burada güclü ümumiləşdirmə var. Yazıçı bizim ailələrdə dəcəllik edən uşağı hədd-buluğa çatana qədər “böyüyəndə düzələr” – deyib, boş buraxdıqdan sonra “bığ yeri tərləyəndə” ata-ananın həyəcan təbili çalaraq məsləhət-məşvərət edib onun ayağını küçələrdən yığıdırmaq üçün evləndirmək qərarına gəldiklərini verir. Bunun bir müddət nəticəsi olduğunu yazan müəllif sonra gəncin yenə də öz köhnə adətinə qayıtdığını göstərir. Arada bədbəxt olan “məni niyə otumdan, suyumdan avara qoyub, bura gətirdiniz”, – deyən xalqın qızı olur.

Burada Yusif Vəzir hüquqları pozulan, yəni evə gələn gələn qızı dilsiz-ağızsız “qoyun”la müqayisə edir. Heç bir heyvanın adı çəkilməsə də, Qızın şikayət dolu nidasının məzmunu bunu deməyə imkan verir.

Lakin bu ümumiləşdirilmiş məişət əhvalatı Cənubi Azərbaycanda yaranan siyasi vəziyyəti izah etmək üçün bir vasitədir. Burada ölkə tərbiyəsi boş buraxılmış oğlan uşağına, ata və ana

ölkəni idarə edən başbilənlərə, evə gələn gələn qız isə hürriyyətə bənzədilir. Yazıçı bu müqayisəni belə verir “İran da belə! Ölkəni avaraçılıqdan qurtarmaq üçün, bir hürriyyət gətirib, ocağın qırağında oturdular. Bəli, ölkə bir neçə vaxtılığa düzələn kibi oldu. Sonra yenə: köhnə hamam, köhnə tas. Hürriyyət ortalıqda qalıb, ağladı-ağladı, kiriyəndə başlayıb, yenidən ağladı. Ha vaxtda ki, ağzını açıb: “Ay balam, məni niyə otumdan, suyumdan avara qoyub, bura gətirdiniz”, - deyəndə İrana şapbıldağ düşdü. Rəhim xan zoğal dəyənəyini götürüb, hürriyyətin qabırğalarını saymağa başladı...” (1, 18) Qeyd edək ki, general Hacı Rəhim xan Hacı Əli xan oğlu Çələbiyanlı Məşrutə inqilabının əleyhidarı olmuş, oğlu Əli xanla birlikdə Təbrizin üstünə qoşun çəkmişdir. Yalnız 1907-ci ildə Səttar xan öz tərəfdarlarının köməyi ilə onu Təbrizdən qovmağa müvəffəq olmuşdur.

Y.V.Çəmənəminlinin felyetonlarında azadlıq çağırışları çox zaman məcaz donu geyinir. Amma bu idiomatik ifadələrdə gizlənən həqiqət də düşündürücü və ibrətamiz olur. Xalqa yaxın olan dildə danışmaq üçün onun əsrlər boyu yaratdığı ədəbiyyatdan çıxış edir. Əksər hallarda müəllif xalqın yaratdığı ədəbiyyatın füsunkar nümunələrindən yaradıcı bəhrələnir. Məsələn, ədibin “Məsəllər” adlı felyetonu da belədir. Burada hər bir xalq məsəli mövcud həqiqətə uyğun yozulur. İki məsələ diqqət edək. Biri belədir: “Toyuq istər qaz yerışı yerisin pətənəsi dağılar” – Yəni, müsəlmanlar istədilər tərəqqi yolunda erməni yerışı yeriyələr, pətənləri dağıldı”. (1, s. 20) Göründüyü kimi, 1909-cu ildə qələmə alınan bu felyetonda məsəlin yozumu üzdənirə qonşularımızın siyasi fəaliyyətdə, təbliğat işində fəallığı ilə həmvətənlərimizin azadlıq, müstəqillik uğrunda mübarizəyə qalxmağa cəhdi müqayisə edilir. Onsuz da geri qalan xalqımızın hər belə bir cəhdinin ermənilərdən fərqli olaraq, onlara havadarlıq edən hakimiyyət qüvvələri tərəfindən elə ilk anda boğulması məcazın dili ilə oxucuya çatdırılır.

Yaxud digər məsəl beləşərh olunur: “Dədən ilə dədəmi deyincə, özümlə özünü de”, – yəni müsəlman yazıçıları o qədər yazacaqlar ki, biz mədəni olanda Avropa vəhşi idi. Bir gün də Avropa üzünü bunlara çevirib, deyəcək: “Dədən ilə dədəmi deyincə, özüm ilə özünü de” (1, 20). Bu məsəlin yozumundan müəllifin əsl qayəsi aydın olur. Yazıçı demək istəyir ki, Azərbaycan və digər müsəlman xalqları təkcə öz keçmişi ilə öyünməməli, insan haqlarının müdafiəsində, demokratiyanın bərqərar olmasında, dövlət idarəçiliyində tərəqqi etmiş Avropanın müasir həyatından da ibrət almalı, beyinlərdə istiqlalilik toxumlarını cücərtmək üçün daha çox yeni, lazımlı dəyərləri təbliğ etməlidirlər.

XX əsrin əvvəllərində Şərq xalqlarının azadlıq uğrunda mübarizəsi yeni məcraya qədəm qoydu. Bu hadisələr, mübarizə əhval-ruhiyyəsi Azərbaycan satirik poeziyasında olduğu kimi satirik bədii nəsrində də öz əksini tapmaqda idi. Yusif Vəzirin məqalə və felyetonlarında da Azərbaycan ümumşərq regionundan ayrı yox, ümuminin bir parçası kimi götürülür. Rusiya da qəsbkar Qərbin bir nümayəndəsi olaraq təsvir olunur.

Ədibin 1909-cu ildə “Səda” qəzetinin 40-cı sayında dərc olunan “Düvəli-müəzzəmə” (“Böyük dövlətlər”) felyetonu adından da göründüyü kimi, kiçik dövlətlərin milli istiqlalına qəsd edilməsi cəhdlərinə, müstəmləkəçi siyasət yürüdən super dövlətlərin onların suverenliyini pozması məsələlərinə həsr olunub. Burada da satiranın imkanlarından bəhrələnən yazıçı qəbiristanlıqda öz ölüsü üçün ağlayan adamın yanına “Quran” oxumaq bəhanəsi ilə pul qopartmaq məqsədi ilə yığılan mollaları təsvir edərək bu hadisəyə rəmzi mənə verir. Osmanlı dövlətini xəstəxanaya, İrani karvansaraya, Afrika materikini qəbiristanlığa, Mərakeşi isə sahibini soymaq üçün ətrafına mollalar yığılmış qəbirə bənzədir. Mollalar isə qəsbkar Avropa dövlətlərini – Fransa, İngiltərə, Rusiya, İspaniya, Almaniya və s. ni təmsil edir. Məqalədən oxuyuruq: “Mərakeş adlı qəbrin üstündə ağlaşma var, o saat

görürsən əbaları qılçalarına dolaşa-dolaşa yüyürüşürlər. Qabaqca molla Fəzləli, onun dalınca Üskülü, sonra da yoldaşı Yıxılqo. Biçərə Mərakeş, ölü də olsa, bu işə lap müəttəl qalıb” (1, 20).

Osmanlı dövlətinin XX əsrin ilk on ilində düşdüyü siyasi böhranı və hər bir əlverişli fürsəti dəyərləndirən müstəmləkəçi böyük dövlətləri bu məqalədə təsvir edən müəllif belə yazır: “Birdən “Osmaniyyə” xəstəxanasında istibdad dərdinə dutulmuş xalq özünə həkim axtaranda düvəli-müəzzəm xəstəliyi əlacsız bilib, budu hazır oldu. Qabaqca Yıxılqo, onun ardınca molla Fəzləli, dalında da bir neçəsi” (1, 21).

İrandakı siyasi vəziyyət və məşrutə hərəkatının üzleşdiyi məğlubiyyət də bu məqalədə təsvir olunur. Oxuyuruq: “... İran Karvansarasında sabah ertə xalq yuxudan ayılan vaxt Hürriyyət adlı bir cavanın lotu Məmmədəli ilə sözü çəp gəlib. Məmmədəli qaməni çəkib, Hürriyyəti yaralayıb. Dövəli-müəzzəm üçün tazə bir cib doldurmaq yeri açıldı...” (1, 21) Burada Məmmədəli şahın obrazı da simvol kimi təqdim edilir. Haşiyəyə çıxaraq bildirək ki, Etizadə Müzəffər ləqəbi ilə tanınan İran şahı Məhəmmədəli şah Qovanlı-Qacar 1907-ci ildə İranı bürüyən inqilabı boğmağa cəhd etmiş, 1908-ci ildə isə digər İmperialist dövlətlərdən hərbi yardım istəyərək növbəti dəfə məşrutə hərəkatını yatırtmağa çalışsa da, buna nail olmadan 1909-cu ildə taxtdan devrilmişdir.

Məqalənin bu hissəsindən o da bəlli olur ki, böyük dövlətlər demokratiyanın təminatçısı adı ilə Şərqi dövlətlərinə gəlməkdə əsas məqsədi mənfəət əldə etmək, “cib doldurmaq”dır.

Yusif Vəzir zəhmətkeş yazar, vətənpərvər ziyalı olaraq istiqlal mücadiləsini həm Azərbaycanda Demokratik Respublikanın elan olunmasına qədər, həm də onun süqutundan sonra davam etdirdi. Ədibin 1926-cı ildə mühacirətdən Vətənə dönüşündən sonra qələmə aldığı satirik nəsr əsərlərində də Azərbaycanı müstəqil görmək arzusu, vətəndaşlarının hüquqlarını qorumaq çağırışları hiss olunur.

1926-cı ildə qələmə alınan “Namussuz” adlı satirik hekayəsində Y.V.Çəmənzəminli müsbət qəhrəman olmayan Məhəmmədbəyin simasında 1917-ci il oktyabr inqilabı və 1920-ci il aprel çevrilişindən sonra yeni yaradılan quruluşun mal-mülk sahibi olan insanları necə mənəvi şikəst etdiyini belə təsvir edir: “Zahirən təntənəli görünən bir dağın döşünü dəlib çıxan vulkan kimi köhnələmin köksündən inqilab alovu qalxıb dünyanı bürüdü. Saraylar, kaşanələr, dəbdəbələr, möcüzəyə bir qüvvə ilə yıxılıb getdi. Bu böyük tufanda Məhəmmədbəyin də şəşəəli həyatı ildırım qarşısındakı çürük ağac kimi qopub düşdü. Uca evlərdən qaranlıq və rütubətli bir otağa keçmək məcburiyyəti hasil oldu. Bütün əmlakı əlindən getdi. Kef aləmi, saxta ürəkli qadınlar şampan nəşəsi kimi qaib oldu. Yalnız Nigarla Hüseyn onu tərki etmədilər. İnqilab yıxdı, yəkdi və müəzzəm bir bina üçün zəmin hazırlarkən, yeni quruluşu anlamayan, ona uya bilməyən Məhəmmədbəy kədər içində boğulub, məhv olurdu və kədərini susdurmaq üçün içməyə başladı” (2, 215). Bu, əslində, bütöv bir zümrənin, bütöv bir epoxanın başına gələn hadisələrin ümumiləşdirilməsidir. Bu cümlələrlə müəllif nisbətən imkanlı ailələrin başına gətirilən müsibətləri nisbətən yumşaq şəkildə təsvir edir. Eyni zamanda bu haqsızlığa etirazını bildirir və bir anlıq oxucunun diqqətini bu faciəyə də yönəltməyi bacarır. Məlumdur ki, Y.V.Çəmənzəminli o qədər də imkanlı adam olmamış, əsərlərində də daima məzlum, səfil insanların haqlarını müdafiə edən, hüquqlarını qoruyan yazıçı kimi çıxış etmişdir. Lakin bu məqamda yazıçının haqq səsinə eşitməyə bilmirik.

Müəllifin 1927-ci ildə qələmə alınan sentemental çalarları ilə də diqqəti çəkən digər bir satirik hekayəsində də – “Ruhnəvaz xanim” adlı əsərində də məqamdan istifadə edən yazıçı ədəbi tənqidçilərin vaxtı ilə meşşan təbəqənin iflası kimi qələmə verdiyi, lakin həqiqətdə bir epoxanın məhvinə səbəb olan sosial böhranı göstərməyə müvəffəq olur. Köhnə pianonun

timsalındaəşya surəti yaradn Y.V.Çəmənəminli yeni quruluşun qolçomaq adlandırdığı köhnə ziyalı təbəqənin vəziyyətini belə təsvir edir: “Xanımların qonşu otaqda geyinmələrindən istifadə edərək, Qurbanlı toz basmışpianonun üzərində qoyulmuş köhnə çərçivələrə nəzər yetirdi – zadəgana məxsusəcdadın rəsmləri idi; hamısı əsgəri geyinmiş, bir çox hərbi nişanlarla bəzənmişdi... Qurbanlımı fikir götürdü. Bu ailənin keçmiş təntənəsi ilə məşğul oldu... “Kimbilir bu piano nə məclislər görmüş, nə ziyafət və dəbdəbələrin şahidi olmuş; dilləriüzərində nə incə, nə həssas barmaqlar oynamış... İndi hər yeri toz basmış, piano daqocalmış, sönmüş...” (2, 218)

Y.V.Çəmənəminlinin xüsusi maraq doğuran satirik hekayələrindən biri də “İmamın zühuru” adlanır. 1930-cu ildə qələmə alınan bu hekayə məzmun etibarı ilə Cəlil Məmmədquluzadənin məşhur “Bəlkə də, qaytardılar” hekayəsini xatırladır. Burada da sabıqlər öz itirdiklərinin hayındadır. Əsərin əvvəlində oxuyuruq: “Həbsxanadan çıxdıqdan sonra onlar bütün gün Parapetdə oturdular. Zətənişləri yox, ticarət eləməyə imkan tapa bilmirdilər. Zülfüqar qəzet oxuyur, yoldaşlarına nağıl eləyirdi. Dinləyirdilər, axırda şərhe başlayırdılar”. Əsərdə bir məqam xüsusi maraq doğurur, burada parlament üzvlərinin sürgün olduğunu, Avropa dövlətlərinin Sovet İttifaqına qarşı olduğunu cəmi bir cümlənin içində oxuyuruq: “Bir gün bunlar Qarabağdan sürülmüş bir bəylə tanış oldular. Bu bəy də parapet üzvlərindən olaraqbütün günü orada keçirir və arabir Zülfüqarın qəzetindən istifadə edirdi. PapanınŞura İttifaqına qarşıçıxışı bunlarda bir ümid doğurdu. Zülfüqar bu xəbəri oxuyar-oxumaz bəy dirçəldi” (2, 267-268). Əsərdə zətən imamın zühurunu şaiyə kimi yayıb kəndlilər arasında sabotaj təşkil edən bir neçə qaraguruhun fanatizmi ifşa obyektı olsa da, Y.V.Çəmənəminli insanların yeni quruluşdan narazı olduğunu sətirarası verə bilmişdir.Yeni quruluşun düşmənlərinin zəifliyi, onların ələcsiz qalib sehir, şaiyə kimi mənasız mübarizə üsulundan istifadə etməsi isə maskalanmaq məqsədi daşıyır. Əslində müəllif bu qüvvələrin xəyal aləminə qapanıb, “bəlkə də qaytardılar” xülyası ilə yaşamasındansa, real mübarizə üsullarına əl atmalı olduqlarını təlqin etmək istəyir.

Aparılan müqayisələr bunu deməyə əsas verir ki, tarixçi alim Əli Məmmədov “Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı (XIX-XX əsrin birinci yarısında)” adlı monoqrafiyasında ədibin milli şüurun formalaşdırılmasındakı rolunu yüksək qiymətləndirərək o və onunla həmfikir olan digər silahdaşları haqqında yazır: “Yusif Vəzir Çəmənəminli, Məmməd Səid Ordubadi və b. XX əsrin əvvəllərində öz əsərlərində milli-azadlığı tərənnüm edərək, müstəqillik ideyalarının usanmaq bilməyən carçılarına çevrilmişlər. Onlar öz yaradıcılıqlarında milli özünüdərkı təbliğ edirdilər” (3, 120).

Son olaraq, yuxarıda qeyd olunanlardan belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, Yusif Vəzir Çəmənəminli bir milli, vətənpərvər yazıçı olaraq bütün yaradıcılığında olduğu kimi satirik bədii nəsrində də – felyeton və hekayələrində də xalqını ayılmağa cəhd etmiş, Azərbaycanın, Türk dünyasının, Şərqi müstəqil yaşamaq idealını ifadə etməyə çalışmış, açıq və ya gizli mübarizəyə səsləmiş, dost-düşməni tanımağa, ədalətsizliyə göz yummağa, Qərb dövlətlərinin mütərəqqi ənənələrindən nümunə götürməyə çalışmışdır.

Məqalənin aktuallığı. Azərbaycan ədəbiyyatında satiranın, satirik bədii nəsrin tədqiqi ümumilikdə ədəbiyyat tariximizin daha dərindən öyrənilməsinə təkan yaradır. Bu baxımdan Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində önəmli yerlərdən birini tutan Yusif Vəzir Çəmənəminlinin bədii irsindəki qaranlıq qalan məsələlərin işıqlandırılmasına kömək edəcəkdir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Yusif Vəzir Çəmənəminli bir milli ziyalı, vətənpərvər yazıçı olaraq istiqlal mücadiləsini həm Azərbaycanda Demokratik Respublikanın elan olunmasına qədər, həm də onun süqutundan sonra davam etdirmiş, bütün yaradıcılığında olduğu kimi

satirik bədii nəsrində də – felyeton və hekayələrində də xalqını ayılmağa cəhd etmiş, Azərbaycanın, Türk dünyasının, Şərqi müstəqil yaşamaq idealını ifadə etməyə çalışmış, açıq və ya gizli mübarizəyə səslənmiş, dost-düşməni tanımağa, ədalətsizliyə göz yummağa, Qərbi dövlətlərinin mütərəqqi ənənələrindən nümunə götürməyə çağırmışdır. Bu baxımdan məqalədə Yusif Vəzir Çəmənəminlinin satirik bədii nəsrində milli məsələyə obyektiv yanaşılaraq aydınlıq gətirilməsinə cəhd edilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən ali, orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, eləcə də tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Çəmənəminli Yusif Vəzir. Hədərən-pədərən (felyetonlar). Bakı: Nurlan, 2004.
2. Çəmənəminli Yusif Vəzir. Əsərləri. Üç cildə. I cild. Bakı: “AVRASIYA PRESS”, 2005.
3. Məmmədov Əli. Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı (XIX-XX əsrin birinci yarısı). Bakı: ADPU-nun mətbəəsi.

П. Гусейнова

Национальный вопрос в сатирической художественной прозе Юсиф Везир Чаманзаминли

Резюме

Юсуф Везир Чаманзаминли продолжил свою борьбу за независимость как национальный, патриотический писатель, как после заявления Демократической Республики Азербайджана, так и в своей литературной прозе, а также в своей сатирической прозе, в своих фельетонах и рассказах, стремясь выразить идеал жизни на Востоке, призвал к открытой или тайной борьбе, признал друзей-врагов, проигнорировал несправедливость и последовал традициям Западных государств. В статье исследуется художественная проза писателя в этом аспекте.

P. Huseynova

The national issue in satirical artistic prose of Yusif Vezir Chamanzaminli

Summary

Yusuf Vezir Chamanzaminli continued his independence struggle as a militarist, patriotic writer, both after the declaration of the Democratic Republic of Azerbaijan, as well as in his literary prose, as well as in his satirical prose and stories, sought to express the ideal of living in the East, called for an open or secret struggle, recognized friend-enemies, ignored injustice, and followed the traditions of Western states. In this article are investigated artistic prose of the writer.

Redaksiyaya daxil olub: 11.09.2018